LEGEA SILABELOR DESCHISE ÎN LIMBILE SLAVE ȘI URME ALE EI ÎN SCRIEREA VECHE ROMÎNEASCĂ

DE

I. PĂTRUȚ

La începutul perioadei limbii slave vechi, în graiurile slave, toate silabele erau deschise, adică terminate în vocale. Așa erau silabele și pe timpul lui Chiril și Metodie, care, după cum se știe, au început să scrie în această limbă pe la anul 863—864 e. n.

Cuvintele se silabiseau astfel: *a-zŭ*[1]; « eu », *dĭ-nĭ* « zi », *tĭ-ma* « întuneric », *mĕ-sto* « loc », *je-smĭ* « sînt », *vi-ždǫ* « văd », *vi-dĕ-ti* « a vedea », *tĭ-mĭ-nŭ* « întunecos », *cĕ-sa-rĭ-stvi-je* « împărăție ».

La această situație s-a ajuns treptat, prin procese fonetice care au durat cîteva secole, începînd din perioada slavei comune pînă pe la începutul veacului al IX-lea.

Multe silabe erau deschise de la origine, fiind moștenite așa din limba indo-europeană: v. sl. *ty* « tu », comp. lat. *tu*, germ. *du*; v. sl. *dŭva* « doi », comp. lat. *duo*.

Silabele terminate în consoană sau în diftongi închiși, urcători, s-au deschis prin următoarele procese fonetice:

a) căderea consoanelor finale: v. sl. *vlŭkŭ* « lup » — lat. *lupus*; v. sl. *gostĭ* « oaspe » — lat. *hostis* « dușman »; v. sl. *vŭ* « în » — lat. *in*;

b) simplificarea sau modificarea grupurilor consonantice.

Structura fonetică și grafia limbii slave vechi arată că regula de silabisire care s-a fixat în conștiința vorbitorilor slavi, în perioada de deschidere a silabelor, era aceasta: silabele interioare pot începe numai cu grupurile de consoane care există la începutul cuvintelor. Grupurile de consoane care nu puteau începe silaba au fost înlăturate fie prin căderi de consoane: v. sl. *damĭ* « voi

[1] Cuvintele slave vechi sînt date în transliterarea obișnuită.

BDD-A10286 © 1955 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:59:26 UTC)

da » < *dadmĭ*, v. sl. *rĕchŭ* « zisei » < **rĕkchŭ*, fie prin disimilare: v. sl. *pasti* « a cădea » < **padti*[1].

c) monoftongarea sau înlăturarea în alt fel a diftongilor.

În perioada slavă veche nu mai existau în graiurile slave diftongii așa-numiți închiși sau urcători, de felul lui *oi*, *ai*, *au* etc. Existau numai diftongi deschiși sau coborîtori: v. sl. *jesmĭ* « sînt », *jugŭ* « sud », *stojati* « a sta », *języku* « limbă », *dajǫ* « dau ».

Cîndva, într-o perioadă mai veche a limbii slave comune, au existat diftongi închiși. Ei erau formați din una din vocalele *e*, *o*, *a* și o sonantă *i*, *u*, *l*, *r*, *m*, *n*, deci: *ei*, *eu*, *el*, *er*, *em*, *en*; *oi*, *ou*, *ol*, *or*, *om*, *on*; *ai*, *au*, *al* > *ol*, *ar* > *or*, *am*, *an*. Pentru deschiderea silabelor acești diftongi au suferit schimbări, ajungîndu-se, încă în slava comună, la înlăturarea tuturora, cu excepția celor formați din *o* sau *e* urmați de lichidele *l* sau *r* (*or*, *ol*, *er*, *el*), al căror proces de deschidere s-a încheiat abia pe la începutul veacului al IX-lea.

În cazul cînd diftongul era urmat de o vocală, el a fost înlăturat prin disociere, adică prin trecerea sonantei în silaba următoare: **poi-ǫ* (= *poj-ǫ*) — v. sl. *po-jǫ* (rus пою ти. « cînt »), **darou-ati* (= *darow-ati*) — v. sl. *daro-va-ti* (rus. даровать) « a dărui », **semen-e* (< **sēmenes*), gen. sg. al lui **sēmen* « sămînță » (comp. lat. *semen*), v. sl. *seme-ne* (rus. семени).

Cînd diftongii erau la sfîrșitul cuvîntului sau urmați de consoană, ei, cu excepția celor terminați în lichidele *l* sau *r* (despre care vom vorbi mai jos), s-au monoftongat. De exemplu: *oi*, *ai* > *ě* (*t*) sau *i*: v. sl. *vlŭci* « lupi » < **vlŭkoi*, v. sl. *ženě* « femeii », comp. lat. *feminae* (lat. — *ae* < *ai*); **poi-ti* > v. sl. *pěti* (rus. петь) « a cînta » (comp. v. sl. *pojǫ*, rus. пою « cînt »); **nesois* — v. sl. *nesi* (rus. неси) « poartă, du ! », **nesoite* > v. sl. *nesěte* « duceți ! »; *ou* > *u*: **darou-jǫ* — v. sl. *darujǫ* (rus. дарую) « dăruiesc », comp. inf. *darovati*.

Diftongii terminați în nazală s-au prefăcut la sfîrșitul cuvîntului sau înainte de consoană în vocală nazală: *en* > *ę* (v. sl. ѧ): **sēmen* — v. sl. *sěme* (rus. семя) « sămînță », comp. gen. sg. v. sl. *sěmene* (rus. семени); v. sl. *pętĭ* (rus. пять) « cinci », comp. gr. *pénte*; *on*, *an* > *ǫ* (v. sl. ѫ); v. sl. *pǫtĭ* (rus. путь) « drum », comp. lat *pons* — gen. sg. *pontis* « pod », « punte »; v. sl. *ǫglŭ* (rus. уголь) « colț », « unghiu », comp. lat. *angulus* « unghi ».

Ultimele silabe care rămăseseră închise erau cele terminate în diftongii formați din vocalele *o* sau *e* urmate de una din lichidele *r* sau *l*: *or*, *ol*, *er*, *el*. Primii doi dintre aceștia existau și la începutul cuvîntului și între două con-

[1] Silabe terminate în consoană existau, în limba slavă veche, numai în cuvintele împrumutate, dintre care cele mai multe erau de origine greacă. Însă fiindcă legea silabelor deschise era și o lege grafică, în asemenea cuvinte se scria, deși nu consecvent, un ier între consoane. Acesta, probabil, nu se rostea: *Aleksanŭdrŭ*, *alŭtarj* (olŭtarji) « altar », *anŭgelŭ* « înger », *Iorŭdanŭ*, *Kaperŭnaumŭ*, *Marŭta*, *jevanŭgelije* etc.

Din aceeași cauză *r* și *l* vocalici se notau obișnuit prin *r* și *l* urmați de un ier: *trŭgŭ* = *tr̥gŭ*) (« tîrg »), *vlŭkŭ* (= *vl̥kŭ*) « lup », cu toate că ei în felul acesta se confundau în scris cu *r* și *l* consonantici urmați de un ier: *krŭvĭ* « sînge », *plŭtĭ* « carne », « trup ».

BDD-A10286 © 1955 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:59:26 UTC)

soane, ultimii doi numai între două consoane. Lingviștii obișnuiesc să-i noteze prin *(t)ort*, *(t)olt*, *tert*, *telt*, *t* reprezentînd o consoană oarecare. Deschiderea silabelor terminate în acești diftongi nu s-a realizat la fel în toate limbile și graiurile slave. Astfel în cazul diftongilor din poziție interioară, în limbile slave de est s-a produs fenomenul, caracteristic acestor limbi, numit « polnoglasie », din cauză că a apărut o silabă în plus, pe cînd în limbile slave de sud, printre care se numără și vechea slavă, și în cele din vest, deschiderea silabelor s-a realizat prin metateză. Evoluția acestor diftongi poate fi datată. Numele împăratului Carol cel Mare (764—814) s-a răspîndit în toate limbile slave. Formele slave — rus, ucr. король, v. sl. *kraljĭ*, bg. *kral*, s.-cr. *kralj*, ceh *kral*, pol. *król* — duc la un prototip comun **korljĭ* < germ. *Karl*[1]. Înseamnă deci că pe la anul 800 e. n. fenomenul acesta, de deschidere a diftongilor *tort* etc., era încă în desfășurare. Cum în textele slave vechi foștii diftongi *(t)ort*, *(t)olt*, *tert*, *telt* apar modificați în *(t)rat*, *(t)lat*, *trĕt*, *tlĕt*, rezultă că deschiderea ultimelor silabe închise s-a terminat în prima jumătate a secolului al IX-lea. Data aceasta este considerată valabilă, în general, pentru toate graiurile slave, nu numai pentru cel care stă la baza fonetismului limbii slave vechi, cel bulgăresc din jurul Salonicului.

★

După cum reiese din cele foarte sumar expuse, la realizarea acestei structuri fonetice a limbilor slave au contribuit fenomene fonetice diferite, însă convergente în ceea ce privește rezultatul. Toate fenomenele acestea, prin care s-a realizat deschiderea silabelor, constituie una dintre legile interne de dezvoltare a limbilor slave, legi a căror importanță e mereu accentuată de lingviștii sovietici.

Datorită acestei legi limbile slave au ajuns la o structură fonetică diferită de alte limbi indo-europene. Totodată, prefacerile fonetice în urma cărora s-au deschis silabele au contribuit la schimbări importante în sistemul gramatical. Astfel:

Căderea consoanelor finale și alte modificări care s-au petrecut la sfîrșitul cuvintelor au favorizat amestecul declinărilor substantivelor cu teme în *-o-* (ca *vlŭkŭ* « lup ») și *-ŭ-* (*synŭ* « fiu »). Acest amestec este atestat încă în slava veche. În limba rusă s-a ajuns pînă la includerea substantivelor de felul lui сын « fiu » în categoria celor dintîi, însă nu fără urmări asupra vechii declinări a acestora.

Aceleași cauze au favorizat și amestecul declinării substantivelor cu teme în *-io-* (*konjĭ* « cal ») cu masculinele în *-ĭ-* (*gostĭ* « oaspete »), care în limba rusă a dus la un rezultat asemănător celui menționat mai sus.

Schimbările fonetice de la sfîrșitul substantivelor au contribuit la modificarea declinărilor în general. În rusă, de pildă, s-a ajuns în ce privește pluralul

[1] Unui *a* scurt germanic, ca și indo-european, îi corespunde în slavă *o*.

BDD-A10286 © 1955 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:59:26 UTC)

la cazurile dativ, instrumental și prepoziţional, la un tip unic de declinare (cu terminaţiile -ам, -ами, -ах sau -ям, -ями, -ях, cu cîteva excepţii la instrumental), impus de substantivele teme în *-a-* (*žena*) și *-ja-* (*zemlja* «pămînt»), care, datorită situaţiei fonetice speciale, și-au putut menţine, la aceste cazuri, formele mai vechi.

Suprapunerea formelor de nominativ și acuzativ singular la substantivele cu teme în *-o* (*rabŭ* «rob») și *-jo* (*mǫžĭ* «bărbat»), care împiedica distincţia între subiect și complementul direct, în urma căderii consoanelor finale-terminaţii a dus la întrebuinţarea genitivului cu funcţie de acuzativ. Acest fenomen, necristalizat în perioada limbii slave vechi, s-a extins în rusă, cuprinzînd toate substantivele care numesc fiinţe.

★

Această structură fonetică a limbilor slave, adică faptul de a avea numai silabe deschise, a durat pînă la dispariţia din rostire a ierilor slabi, care a început, în toate graiurile slave, prin secolele X și XI.

Prin căderea ierilor slabi au apărut silabe închise, atît la sfîrșitul cuvintelor, cît și în interiorul lor. Astfel, de pildă, a rămas terminat în consoană nominativul sg. al substantivelor masculine foste cu teme în *-o-*, *-jo-* și *-ŭ-* (comp. rus. волк, v. sl. *vlŭkŭ*, rus. муж «soţ», v. sl. *mǫžĭ* «bărbat», rus. сын, v. sl. *synŭ* «fiu»), al substantivelor feminine și masculine foste teme în *-ĭ-* (rus. кость, путь = *kost'*, *put'*, v. sl. *kostĭ* «os», *pǫtĭ* «cale, drum»), nominativul sg. masculin al adjectivelor cu formă scurtă și plină (comp. rus. нов, v. sl. *novŭ*; rus. новый, v. sl. *novyjĭ* < *novŭjĭ* «nou») etc.

În urma căderii ierilor slabi au apărut grupuri de consoane inexistente în perioada legii silabelor deschise. De exemplu: *kt* (rus. кто, v. sl. *kŭto* «cine»), *mn* (rus. много, v. sl. *mŭnogǫ* «mult»), *t'm* (rus. тьма = *t'ma*, v. sl. *tĭma*, «întuneric»), *vs* (rus. все, v. sl. *vĭsi* «toţi») etc.

Dispariţia ierilor slabi se constată și în textele slave vechi, care aproape toate sînt copii din secolul al XI-lea. Exemple cum sînt *kniga* «carte», *kto* «cine», *mnogo* «mult», *vsi* «toţi» sînt numeroase [1].

Din asemenea exemple se desprinde concluzia că în secolul al XI-lea ierii slabi nu se mai rosteau în graiurile vorbite de copiștii textelor respective. Datele și deducţiile lingvistice confirmă începutul dispariţiei ierilor slabi din rostire, în acest secol, în toate graiurile și limbile slave.

Omiterea, în textele slave vechi, a unora dintre ierii slabi, ca urmare a influenţei limbii vorbite de cei care au copiat textul, este un fenomen paralel și strîns legat de înlocuirea ierilor tari prin vocale pline [2], ca urmare a așa-numitei vocalizări a ierilor, întîmplată în graiurile vorbite de copiști, ca de altfel în toate graiurile slave.

[1] Doar în Foile de la Kiev, text copiat, probabil, la sfîrșitul secolului al X-lea, nu există nici un exemplu cu ier slab omis.

[2] Ierii erau, din punct de vedere al cantităţii, vocale reduse.

BDD-A10286 © 1955 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:59:26 UTC)

Exemple de vocalizare a ierilor apar iarăși în aproape toate textele slave vechi. În ele sînt cazuri destul de numeroase în care *ŭ* este înlocuit prin *o*, iar *ĭ* prin *e*, ca în graiurile slave macedonene și în limba macedoneană contemporană: *doždĭ*, în loc de *dŭždĭ* « ploaie »; *zolŭ-zŭlŭ* « rău »; *denĭ-dĭnĭ* «zi »; *vesĭ-vĭsĭ* « tot, întreg ».

Ținînd seamă, pe de o parte, de omiterea unor ieri slabi, în mai toate monumentele slave vechi, iar pe de alta, de păstrarea lor în marea majoritate, concluzia ce se desprinde din această inconsecvență este următoarea: unii ieri, cei mai mulți, s-au menținut în aceste texte datorită tradiției grafice, influenței originalului și, în anumite grupuri de sunete, și datorită pronunțării conservatoare, bisericești [1], alții au fost omiși datorită, mai ales, dispariției lor din limba vorbită de copist și, desigur, în anumite situații, și din rostirea bisericească.

Chiar dacă în anumite poziții ierii slabi s-au menținut și în rostirea bisericească, mai ales pentru înlăturarea unor grupuri de consoane, este incontestabil că cei mai mulți nu aveau decît valoare grafică. Se încerca deci să se continuie în scriere valabilitatea legii silabelor deschise. În sprijinul acestei păreri stau următoarele dovezi:

ierii finali, totdeauna slabi, care au dispărut, fără excepții, din toate limbile slave, sînt păstrați în aproape toate textele slave vechi. În « Euchologium Sinaiticum », « Codex Assemanianus », « Codex Suprasliensis » [2] există totuși cuvinte și fără ieri finali. De aici se poate trage concluzia că ei dispăruseră și din rostirea bisericească și se menținеau în texte numai pentru valoarea lor grafică; aproape în toate textele slave vechi în locul unora dintre ierii slabi apare un semn special, paiericul, asemănător cîteodată apostrofului: *m'ně* = *mĭně* « mie », *d'nesĭ* = *dĭnĭsĭ* « azi », *k'to* = *kŭto* « cine ». Acest semn se găsește în unele texte și în locul ierilor finali: *plačet'* = *plačetŭ* « plînge », *narod'* = *narodŭ* « popor » [3]. Exemplele cu ierii slabi omiși, care contraveneau legii silabelor deschise, se pot explica în mod diferit: gradul de cultură al copistului, influența limbii vorbite, neatenția sau graba celui care copia etc.

Trebuie să mai subliniem și faptul că între grafia de dinaintea dispariției ierilor slabi — deci pe cînd legea silabelor deschise reprezenta și o realitate fonetică — și cea de după aceea, există următoarea deosebire: după amuțirea ierilor slabi apar și sînt admise și în scris unele grupuri de consoane cum sînt: *kt* (*niktože* = *nikŭtože* « nimeni »), *ps* (*napsati* = *napĭsati* « a scrie »), *vd* (*pravda* = *pravĭda* « adevăr ») etc. Asemenea grupuri erau considerate ca aparținînd aceleiași silabe: *ni-kto-že*, *na-psa-ti*, *pra-vda*.

Felul acesta de a scrie, evitînd silabele închise, a fost practicat și în limbile slavone — slavona rusă, slavona bulgară, slavona sîrbă — care, după cum se

[1] Vezi St. Kul'bakin, Le vieux slave. Paris, 1929, p. 84—85. În această lucrare se și specifică grupurile de sunete în care ierii sînt omiși în monumente slave vechi (p. 85—86).

[2] Vezi St. Kul'bakin, op. cit., pp. 79, 80.

[3] Vezi St. Kul'bakin, op. cit., p. 77—80.

BDD-A10286 © 1955 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:59:26 UTC)

ştie, continuă tradiţiile grafice ale limbii slave vechi. Scrierea slavonă păstrează procedeele slave vechi de a evita grupuri de mai multe consoane sau grupuri mai neobişnuite, formate numai din două sunete: foştii *r* şi *l* vocalici sînt notaţi, ca în slava veche, prin *r* sau *l* urmaţi de un ier. Astfel, în monumentul slavon bulgar « Psalterium Bononiense », scris în prima jumătate a veacului al XIII-lea: отъ кръвн [1] — v. sl. *otŭ krŭve* « de sînge », клъны [2] — v. sl. *vlŭny* « valuri »;

ierii slabi sînt uneori omişi: сткорихъ [3] — v. sl. *sŭtvorichŭ* «făcui», къ мнѣ [4] — v. sl. *vŭ mině* « în mine »;

în locul unora dintre ei e pus paiericul: къзрадока сѧ « se bucură », к'си « toţi », с'ткори [5] « făcu »;

ierii finali sînt însă consecvent scrişi.

Aceste deprinderi grafice sînt caracteristice nu numai limbilor slavone bisericeşti, ci şi limbii administrative întrebuinţate în cancelarii, precum şi celei în care se scria literatura veche rusă, bulgară sau sîrbă. În scrierea rusă s-a păstrat « semnul tare » (ъ) la sfîrşitul cuvintelor pînă la reforma ortografică din 1917, după Marea Revoluţie Socialistă din Octombrie (cînd au fost eliminate din scris şi alte urme ale tradiţiei limbii slave vechi: literele ѣ, θ şi *i*).

Din scrierea bulgară ierii finali fără valoare fonetică au fost eliminaţi abia prin reforma ortografică din 1945.

★

Se ştie că limbile slavone au fost întrebuinţate secole de-a rîndul în biserica românească: la început numai slavona bulgară şi în mică măsură slavona sîrbă, apoi, începînd din secolul al XVII-lea, slavona rusă, care a înlocuit pe cele două, nu numai la noi, ci şi la bulgari şi sîrbi.

Şi în administraţie, în cancelariile Ţărilor Româneşti, s-a folosit, veacuri de-a rîndul, o limbă slavă, cu caracter rus în Moldova, bulgăresc şi cu oarecare influenţe sîrbeşti în Ţara Românească. În textele bisericeşti, cît şi în cele de cancelarie, normele grafice erau aceleaşi ca şi în scrierile din ţările slave învecinate, îndeosebi din Bulgaria.

Cînd românii au început să scrie româneşte, ei au adaptat limbii române alfabetul chirilic, folosind totodată şi procedeele grafice de înlăturare a silabelor închise. Trebuie însă să menţionăm că ele nu sînt nici pe departe aplicate cu consecvenţă.

Se ştie că în textele noastre vechi, atît în cele bisericeşti cît şi în documente, la cuvintele terminate în consoană se scrie obişnuit un ier (ъ sau ь) la

---

[1] V. Jagić, Psalterium Bononiense. Berlin, 1907, p. 253.
[2] Ibidem, p. 725.
[3] Ibidem, p. 249.
[4] Ibidem, p. 251.
[5] Ibidem, p. 727.

BDD-A10286 © 1955 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:59:26 UTC)

sfîrșit: *omъ* sau *omь*, *satъ* sau *satь* [1]. Acești ieri finali au aceeași valoare ca în grafia slavonă bulgară: de a deschide, aparent, silabele finale [2].

Ei nu reprezintă deci așa-numitul *u* scurt final, cum au susținut unii cercetători în trecut. Ar fi și greu de a explica o asemenea valoare a ierilor, întrucît ei n-au avut-o în scrierea slavonă bulgară (ca de altfel nici în slava veche). E. Petrovici a arătat că atunci cînd scribii voiau să noteze caracterul rotunjit al consoanelor ei scriau *u* după consoane dure și *iu* (semnul chirilic ѫ) după consoane moi sau palatale [3]. În « Codicele Voronețean » — scris în nordul țării, în aria consoanelor finale rotunjite, apare regulat, la sfîrșitul cuvintelor, *u* după consoană dură (*omu*) și *iu* după consoană moale (*începătorѫ*). Doar în cîteva exemple apare la sfîrșit un ier, însă aproape toate aceste cazuri se explică prin imitarea grafiei slavone, fiind vorba de cuvinte ca *apostol*, *Ierusalim* [4].

În limba romînă existau grupuri de consoane neobișnuite în limbile slave, și deci în scrierile slavone. Astfel erau grupurile formate din lichidele *r*, *l* urmate de consoane, de felul lui *rb (bărbat)*, *rd (arde)*, *rm (urmă)*, *lb (albă)*, *lc (culcă)*, *ld (scaldă)*, *lt (mult)* etc. Asemenea grupuri nu erau obișnuite în limbile slave și slavone, din cauză că, înaintea unei consoane, vechile grupuri slave comune, formate din vocalele *o* sau *e* și *r* sau *l* (singurele existente) au evoluat ca să se deschidă silabele, fie prin metateză, fie prin polnoglasie (vezi mai sus).

Asemenea grupuri (*r* sau *l* + consoană) existau în limbile slave numai în urma evoluției foștilor *r* și *l* vocalici (comp. *sl. com. *tr̥gu*—bg. търг, rus. торг « tîrg »; sl. com. **vl̥kŭ* — bg. вълк, rus. волк « lup ») și în cuvintele împrumutate de exemplu din limba greacă (v. sl. *altarjĭ*, *Marta* — vezi mai sus).

De asemenea nu erau obișnuite în limbile slave grupuri formate din nazalele *m* sau *n* și consoană, fiindcă asemenea grupuri, existente în slava comună, au fost înlăturate, pentru deschiderea silabelor, prin prefacerea lui *n* sau *m* și a vocalei precedente în vocale nazale (vezi mai sus). Asemenea grupuri existau în limbile slave numai în cuvinte împrumutate, de pildă din greacă (ca *jevangelije* — vezi mai sus). Mai ales asemenea grupuri contraveneau deprinderilor grafice slavone. Se constată numeroase cazuri cînd pisarul a încercat să le înlăture prin procedee grafice slavone:

în grupurile *ă*, *î* + *r* sau *l* + consoană se inversează ordinea literelor care notează primele două sunete, ca în slavona bulgară, în cazul foștilor *r* și *l* vocalici (vezi mai sus). De exemplu: *brъbatu*, *desprъțiți*, *vrъtute*, *clъca* = călca,

---

[1] În locul ierilor apare, foarte rar, și ѫ. Vezi Al. Rosetti, Lettres roumaines de la fin du XVI-e et du début du XVII-e siècle tirées des Archives de Bistritza. În « Grai și suflet », vol. II, p. 200—201.

[2] Vezi Al. Rosetti, Istoria limbii romîne, VI. București, 1946, p. 29; E. Petrovici, Corelația de timbru a consoanelor rotunjite și nerotunjite în limba romînă, în « Studii și cercetări lingvistice », anul III (1952), p. 146 și urm.

[3] Ibidem, p. 147.

[4] Vezi O. Densusianu, Histoire de la langue roumaine. Paris, 1914, vol. II, p. 93.

BDD-A10286 © 1955 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:59:26 UTC)

clъdare, slъta = sălta [1]. Asemenea metateze grafice apar, rar, și cînd grupul consonantic începe cu o nazală: *pămnъturi* = pămînturi [2];

se scrie un ier între consoane: *arъzîndu, bărъbatul, cînъtați, cumъplit, fulъgerele, sfînъta, strîmъbă* etc. [3]. E în afară de orice îndoială că acești ieri n-aveau valoare fonetică, cum greșit au susținut unii lingviști, începînd cu Hasdeu [4];

se introduce paiericul între consoane: *ar'de-se, băr'bat, ber'beci, credin'ța, lim'ba, par'te, pen'tru* [5].

Grupurile formate din nazalele *n* sau *m* urmate de consoane (ca în *lîngă, cîmp*), neobișnuite în scrierea slavonă, după cum s-a spus mai sus, au fost înlăturate în scris, în afară de procedeele arătate înainte, prin întrebuințarea unui semn care în textele slave vechi nota o vocală nazală. Cel mai obișnuit semn, foarte frecvent în textele românești, este ѧ, care nu e decît o variantă grafică a lui ѫ, luată de asemenea din alfabetul bulgăresc [6]. S-au emis diferite păreri asupra valorii acestei litere în textele noastre vechi. Astfel, de exemplu, I. G. Sbiera credea că ea «a reprezentat dintru început în abeceul românilor un son nazal de tot particular, o amestecătură vocală consonantică . . .» [7], iar Ilie Bărbulescu a încercat să dovedească că, în anumite cazuri, semnul acesta nota un *n* vocalic (n̥), în cuvinte ca *mîncă, vînturi, cuvîntul, dînșii* [8], ceea ce este imposibil din punct de vedere fiziologic.

Explicația valorii multiple a acestui semn în textele chirilice românești a fost dată de E. Petrovici [9]. E foarte probabil că la început avea valoare de vocală + consoană nazală: *ѧchiserъ* = închiseră, *ѧblaiu* «umblai», *ѧpluți* «umpluți» [10]. Apoi a început să fie întrebuințat cu valoare de *n* sau *m*: *liѧgă* = lîngă, *friѧgă* = frîngă, *uѧbreloru* «umbrelor», *liѧbiloru* «limbilor» [11]. În textele rotacizante avea valoare asemănătoare cu cea din exemplele anterioare пѣѧрe = pîre «pîine» [12].

---

[1] Vezi Al. Rosetti, Istoria limbii române, VI. București, 1946, p. 29; E. Petrovici, De la nasalité en roumain. Cluj, 1930, p. 88.

[2] I. Bărbulescu, Fonetica alfabetului chirilic în textele române din veacul XVI și XVII. București, 1904, p. 461; E. Petrovici, De la nasalité en roumain, p. 87.

[3] Al. Rosetti, Istoria limbii române, VI, p. 29; I. Bărbulescu, op. cit., p. 308—309; E. Petrovici, De la nasalité en roumain, p. 87.

[4] Vezi I. Bărbulescu, op. cit., p. 308.

[5] Al. Rosetti, Istoria limbii române, VI, p. 30; I. Bărbulescu, op. cit., p. 309; E. Petrovici, De la nasalité en roumain, p. 87.

[6] Vezi I. Bogdan, De la cine și cînd au împrumutat românii alfabetul chirilic, în Lui Titu Maiorescu Omagiu. București, 1900, p. 588.

[7] I. G. Sbiera, Codicele Voronețean. Cernăuți, 1885, p. 301.

[8] I. Bărbulescu, op. cit., p. 258, 268.

[9] De la nasalité en roumain, p. 86 și urm.

[10] I. G. Sbiera, Codicele Voronețean, p. 301.

[11] Idem, ibid., p. 301—302.

[12] Idem, ibid., p. 302.

BDD-A10286 © 1955 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:59:26 UTC)

Din exemple ca мъ.ѧндрїе nu trebuie trasă concluzia că «.ѧ notează nazalitatea vocalei care precedează pe *n*»[1]. Asemenea grafii sînt numeroase în textele noastre. Ele sînt rezultate din amestecul a două feluri de scriere мъ.ѧндрїе și мъндрїе[2].

Foarte rar apare la sfîrșitul silabei și semnul ѫ: în locul grupului *în-*: амѫдоаѡ = amîndouă[3], sau în locul lui *n*: ароуѫкѫ = aruncă[4].

În cazuri rare, grupul format de vocală + consoană nazală + consoană este notat prin vocală + consoană: *debîdă* = dobîndă, *skiba* = schimba, *ude* = unde[5].

★

Asemenea procedee grafice din scrierea chirilică românească trebuie avute în vedere la interpretarea și la publicarea textelor noastre vechi. Redarea lor prin transliterare, adică prin înlocuirea fiecărui semn chirilic cu unul latin, nu e recomandabilă, fiindcă nu poate fi folosită nici pentru reconstituirea formei chirilice, dată fiind valoarea multiplă a unor semne (de exemplu: .ѧ = *în*, *î*, *n*, *un*, *ă*, *ia* etc.) și, din același motiv, nici pentru studiul măcar aproximativ al limbii textelor. În cazul cînd o asemenea transliterare însoțește textul chirilic, ea este de prisos. La ce ajută, de pildă, forma transliterată *măînndrie*[6], alături de cea chirilică? În ultimul timp se impune tot mai mult sistemul de transcriere fonetică a textelor. Metoda aceasta cere cunoașterea temeinică a limbii noastre vechi și totodată a grafiei folosite în textele noastre chirilice.

---

[1] Al. Rosetti, Istoria limbii române, VI, p. 27.

[2] Forma din urmă este mai frecventă în Codicele Voronețean (vezi p. 215) decît мъ.ѧндрїе, citată de Al. Rosetti.

[3] I. Bărbulescu, op. cit., p. 231.

[4] E. Petrovici, De la nasalité en roumain, p. 92.

[5] Vezi Al. Rosetti, Recherches sur la phonétique du roumain au XVI-e siècle. Paris, 1926, p. 57—58. Explicația acestor grafii e dată de E. Petrovici, în De la nasalité en roumain, p. 90.

[6] Vezi I. G. Sbiera, Codicele Voronețean, p. 98/13.

BDD-A10286 © 1955 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:59:26 UTC)